

Valideringshandbok

Riktlinjer för identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens

01.09.2009

HÖGSKOLAN PÅ ÅLAND

Projektet Validering på Åland

Många människor har värdefulla kunskaper förvärvade genom arbetserfarenhet, kurser och utbildningar på hemmaplan eller utomlands. Med hjälp av validering kan man ta vara på dessa formella och informella kunskaper på ett bättre sätt samt bedöma dem vid rekrytering eller utbildningsstart. Valideringen på Åland ska utgå från de behov som finns hos arbetsgivare, arbetstagare och arbetssökande samt hos utbildningsinstanser och studerande. Det åländska valideringssystemet ska erbjuda metoder och modeller för handledning, kartläggning och bedömning. Landskapsregeringen arbetar samtidigt med att ta fram ett heltäckande system och en samlad funktion för all vuxenutbildning, vilket kommer att ge nya möjligheter till kompletterande studier. Under 2008-2010 framarbetas och testas valideringssystemet, för att kunna fungera från och med 2011. Arbetet genomförs av Ålands landskapsregering med stöd från Europeiska socialfonden.

www.regeringen.ax/validering

Sammanställd av Pia Lundén för Högskolan på Åland
01.09.2009

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. ALLMÄNT	3
1.1 FÖR VEM	5
1.2 MÅNGFACETERAD ANSÖKNINGSPROCESS	6
2. HÖGSKOLANS RIKTLINJER	7
2.1 VEM GÖR VAD	7
2.1.1 Ansvarsfördelning.....	8
2.2 FÖRUTSÄTTNING FÖR VALIDERING	8
3. VALIDERINGSPROCESSEN FÖR HÖGSKOLAN	9
3.1 KRITERIER	10
4. VALIDERINGSPROCESSEN FÖR STUDERANDE	11
4.1 VALIDERINGSPROCESSEN - FLÖDESSHEMA.....	14
KÄLLFÖRTECKNING:	15

BILAGA 1. BEGREPPSDEFINITIONER

BILAGA 2. REFLEKTION – ATT IDENTIFIERA INLÄRNING PÅ BASEN AV ERFARENHETER

BILAGA 3. UTBILDNINGSMRÅDESSPECIFIKA REKOMMENDATIONER - ARENE R.F.

1. ALLMÄNT

Högskolan på Åland har tagit fram riktlinjer för validering. Med validering avses en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de har förvärvats. Riktlinjerna för validering vid högskolan baseras på de riktlinjer som Rådet för yrkeshögskolornas rektorer (Arene) har gjort upp.

Vid Ålands landskapsregerings projekt Validering har en begreppslista sammanställts¹ som också utgör en grund för högskolan. En del begrepp är definierade i bilaga 1. Arenes råd har konstaterat att högskolorna behöver enhetliga nationella principer för identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens trots att högskolorna avgör vilken tidigare förvärvad kompetens som kan tillgodoräknas i examen samt förfarandena vid identifiering och erkännande. Högskolornas autonomi innebär ett ansvar för examinas innehåll och kvalitet.

Arenes riktlinjer som högskolan följer är bl.a. att:

- Högskolan granskar och beslutar om hur arbetet kan organiseras på ett ändamålsenligt sätt, hur förfarandena sker och vem som är ansvarspersoner på olika nivåer. Denna information ska vara offentligt tillgänglig.
- Högskolans processer för identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens innebär att utvärderingarna utvecklas samt att de inkluderas som en del av kvalitetssäkringssystemet. Högskolan informerar om processerna så att de är bekanta för studenterna och personalen. Skolan ingår avtal med utländska samarbetshögskolor om principer för identifiering och erkännande gällande de studerande som åker från och kommer till högskolan för studentutbyte. Studenterna ska få tydlig information om erkännande av de studier som avläggs under utbytet, i regel erkänns utbytet i sin helhet.

¹ http://www.regeringen.ax/.composer/upload//validering/begrepp_light_kort_ver.3_m_lankar_maj09.pdf

Enligt Arene är utgångspunkten för att skapa praxis och mekanismer för identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens:

- högskoleexamen kan inte vara en fristående examen
- högskoleexamen bör inte bestå av enstaka, spridda moduler, utan examen ska utgöra en tydlig enhet.

Identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens grundar sig på kompetensbaserat tänkande. Nu betonas förväntat läranderesultat, inte hur och var kompetensen, informationen och färdigheterna förvärvats. Individerna har rätt att söka erkännande för sin kompetens, validering, oberoende hur den förvärvats.

Bolognaprocessens främsta målsättning är att skapa ett europeiskt högskoleutbildningsområde (EHEA) före år 2010. Målsättningen är att öka mobiliteten, vilket förutsätter gemensamma riktlinjer samt verktyg och kunskap att identifiera och erkänna examina som avlagts och kompetens som förvärvats i andra länder. Vid ministermötet i London 2007 förband sig undervisningsministrarna till att öka högskolesystemens komparabilitet och jämförbarhet, vilket innebär att förståeliga och jämförbara examina, lättillgänglig information om utbildningssystemen samt referensramar för examina är en förutsättning.

Identifiering och erkännande vid valideringsprocessen skapar fördelar för både studenterna, högskolorna och arbetslivet.

Fördelar för studerande:

- individuell studieprocess
- ökad motivation tack vare undvikande av överlappande arbete
- förkortad studietid
- förbättrad medvetenhet om den egna kompetensen

Fördelar för högskolorna:

- sparade resurser tack vare minskat antal överlappande studier
- ökat samarbete både inom och utanför högskolan
- förbättrad internationell beredskap
- förbättrad konkurrenskraft

- utvidgad studerandepotential
- förbättrad förmåga att matcha samarbete med arbetslivet och arbetslivets behov

Fördelar för arbetsmarknaden:

- samarbetet med högskolorna förstärks
- matchningen mellan arbete och studier innebär att den kompetens som behövs i arbetslivet möjliggörs
- kompetens som förvärvas i arbetet ”blir officiell” (erkänns som en del av studierna)
- ökad medvetenhet om den kompetens som högskolestudier medför
- enhetliga förfaranden säkerställer att arbetslivet kan lita på att de examina och den kompetens högskolorna ger håller en enhetlig kvalitetsnivå också när erkännande blir vanligare

Valideringen bör beaktas redan vid planeringen av utbildningsprogrammets kursmålsättningar. Planeringen och genomförandet av teoretiska och praktiska tester i anslutning till validering förutsätter att begreppet utvidgas och att högskolans traditionella provmetoder anpassas därefter. Provmetoderna utformas så att det inte kräver mycket resurser av lärarna.

1.1 För vem

Behoven av validering kan urskiljas inom flera grupper av studerande:

- Studerande som deltar i högskoleutbildning, som har yrkesexamen och arbetserfarenhet och/eller kompetens som förvärvats genom informellt lärande
- Studerande som deltar i högskoleutbildning, som inte har någon formell examen, men som har arbetserfarenhet, högskolestudier vid öppet universitet/yrkeshögskola och kompetens som förvärvats genom informellt lärande
- Studerande som deltar i högskoleexamen, som har tidigare avlagd högskoleexamen och vars målsättning är att avlägga en ny examen på motsvarande nivå inom ett annat utbildningsområde eller övergå till att avlägga en högre examen inom ett annat område eller samma område (mobilitet mellan/inom sektorer)

- Studerande som avlagt högskoleexamen, som kommer till högskolan för att komplettera sina tidigare studier för att förbättra sin yrkeskompetens och behörighet på arbetsmarknaden
- Utländska studerande som avlagt utländsk (högskole)examen och/eller kurser samt har arbetserfarenhet och kompetens som förvärvats genom informellt lärande.

1.2 Mångfacetterad ansökningsprocess

Ansökningsprocessen vid validering är mångfasetterad, därför erbjuder Högskolan på Åland stöd vid utvärdering och under ansökningsprocessen. Stödpersonen är i första hand en studiehandledare som handleder den studerande att skapa en studieplan och utreder studentens möjlighet till validering. Det är den studerande som anhåller om validering för att få kunskaper tillgodoräknade i studierna. I processen kan ingå observationer av studentens kunnande. Det åligger sökanden att skaffa fram de intyg och betyg som behövs och vid behov få dem översatta till svenska eller engelska.

Validering handlar om en process där studenten

- Identifierar allt sitt kunnande – vad kan jag?
- Specificerar sitt kunnande i förhållande till examensgrunderna
- Dokumenterar sitt kunnande/sammanställer dokumentationen över kunnandet
- Anhåller om att få sitt kunnande erkänt
- Deltar i bedömningsdiskussion med bedömare
- Presenterar sitt kunnande
- Utvärderar sitt kunnande i förhållande till examensgrunder och kursbeskrivningar, reflekterar själv över det kunnande som kan förbättras.

2. HÖGSKOLANS RIKTLINJER

2.1 Vem gör vad

Högskolan planerar och utser personer som är ansvariga för utvecklingen och genomförandet:

- En representant i ledningen ansvarar för processens funktionalitet för hela högskolan
- En expert på validering kan fungera som stöd för ledningens representant och för studieadministrationen i frågor som gäller förfarandena (förslagsvis en studiehandledare).
- Ledningen ansvarar för uppföljning och utvärdering av förfarandenas funktionalitet som en del av högskolans kvalitetssystem.
- Utbildningsprogrammen utser en representant som ansvarar för förfarandenas genomförande vid enheten i fråga.
- På programnivå finns handledningspersonal, vilket på Högskolan på Åland är studiehandledarna, som sköter beredningen av studerandes studieplan vid validering och ser till att förfarandena beaktas vid beredningen.
- Högskolan följer upp verkställandet av förfarandena med jämna mellanrum som en del av sitt kvalitetssystem.

Ansvarsfördelning vid valideringsprocessen, utveckling och genomförande av validering framkommer av schemat.

2.1.1 Ansvarsfördelning

Ledningsfunktion	Högskolan på Åland - Ledningsgruppen						
	- Ansvarar för uppföljning och utvärdering av förfarandenas funktionalitet som en del i kvalitetssystemet						
Be-slut	En representant i ledningsgruppen						
Handledarfunktion	Expert på identifiering och erkännande av kompetens					Studieadministrationen	
	<ul style="list-style-type: none"> - Stöd för ledningens representant och studieförvaltning - Frågor om förfarandena 					- Registrering	
Program	Sjöfart	Elektroteknik	Maskinteknik	Vård	Informationsteknik	Företags ekonomi	Hospitality Management
	Studiehandledare - Beredning	Studiehandledare - Beredning	Studiehandledare - Beredning	Studiehandledare - Beredning	Studiehandledare - Beredning	Studiehandledare - Beredning	Studiehandledare - Beredning
Sak-kunskap	Sjöfart	Elektroteknik	Maskinteknik	Vård	Informationsteknik	Företags ekonomi	Hospitality Management
	Programledare - information - genomförande	Programledare - information - genomförande	Programledare - information - genomförande	Programledare - information - genomförande	Programledare - information - genomförande	Programledare - information - genomförande	Programledare - information - genomförande
	Lärare - genomförande	Lärare - genomförande	Lärare - genomförande	Lärare - genomförande	Lärare - genomförande	Lärare - genomförande	Lärare - genomförande

2.2 Förutsättning för validering

Studier ska inte behöva studera sådant de redan kan, vid behov ska kunskapen bevisas. Mobilitet mellan och inom högskolesektorer är viktig. Förutsättning för validering är enligt följande:

Vid avläggande av examen på samma nivå inom den egna högskolesektorn:

- studier som avlagts vid en högskola inom samma område godkänns
- allmänna studier som avlagts för examen godkänns i hela sin omfattning
- övriga erkännanden är beroende av närhet till aktuellt område, individuell granskning genomförs i samband med sammanställning av individuell studieplan

Vid avläggande av examen på samma nivå inom samma område inom en annan högskolesektor:

- jämförelsen av kursmålsättningarna för examinas utbildningsplaner ska vara områdesspecifik, så att de olika områdenas speciella karaktärsdrag beaktas i tillräckligt stor utsträckning enligt nationella utbildningsområdesspecifika anvisningar
- utöver de allmänna studierna i ett utbildningsprogram ska grundstudier inom samma område i regel erkännas som sådana
- vid övergång från yrkeshögskola till universitet ska examinanders allmänna beredskap för akademiska studier och komplettering av dessa säkerställas genom självständiga studier och teoretiska och praktiska tester
- vid övergång från universitet till yrkeshögskola ska den praktiska kunskapen som förutsätts för examen samt komplettering av denna säkerställas genom praktik och arbetslivserfarenhet
- övriga erkännanden förutsätter individuell och examensspecifik granskning

3. VALIDERINGSPROCESSEN FÖR HÖGSKOLAN

Validering kan pågå under hela studietiden. Studiehandledaren handlägger ärendet, men programledaren beslutar huruvida kunskapen godkänns. Aktuella lärare är också inblandade i processen. Särskilt viktigt att notera är att:

- Högskolan tillämpar förfarandena endast för studerande som blir antagna och utförs i regel i studiernas inledningsskede. Förfarandet förutsätter att den studerande vet vilken typ av tidigare förvärvad kompetens som kan identifieras och erkännas. Beslut om erkännande fattas nära det utbildningsprogram som erkännandet berör. Beslutet kan överklagas muntligt eller skriftligt till examensnämnden enligt landskapslag (2002:81) 29§ senast fjorton dagar efter att den studerande tagit del av beslutet. Beslut som är resultat av rättelse kan inte överklagas².

² Enligt RP 2009/7, s. 8 och Dnr 1293/4/07.

- Högskolan ser till att studeranden informeras om beslut gällande förfarandena och ansvarar för registrering av godkända prestationer. När högskolan erkänner hela prestationer, antecknas den ursprungliga prestationens plats, tidpunkt och ursprungliga vitsord i studieregistret. Högskolan strävar efter att agera konsekvent. Studiehandledaren eller annan ansvarig person vägleder den studerande genom processen med hjälp av samtal, kan ske med hjälp av frågorna i bilaga 2.

3.1 Kriterier

Högskolan på Åland följer de kriterier för validering som yrkeshögskolorna i Finland kommit överens om i Arenes råd. För utbildningsspecifika rekommendationer, se bilaga 3.

Allmänna principer:

- Valideringen motsvarar målsättningarna för examina eller aktuellt utbildningsprogram, oberoende hur kompetensen förvärvats.
- Förväntat läranderesultat är utgångspunkten för valideringen.
- En tidigare avlagd examen föråldras inte, den granskas i förhållande till den tid det tog att avlägga examen och till kunskapen som förvärvats efter examen.
- Föråldrande av delar av examen är förknippad med examens längd; delprestationer får inte föråldras under den tid examen avläggs (5-10 år beroende på examen och område).
- Förhållandet mellan tidigare lärande inom formella studier och studier som avläggs på högskolan bedöms huvudsakligen på basen av betyg. Vid behov används prov och teoretiska eller praktiska tester för att utreda kunnandet. En tidigare bedömd prestation, som förvärvats inom formella studier och som kan identifieras och erkännas som en del av examen, bedöms inte på nytt.

- Kompetens som förvärvats genom icke-formella studier, informellt lärande eller arbetserfarenhet kräver bevis för bedömning av kompetens i förhållande till studiehelhet eller studier.
- För identifiering av kompetens lönar det sig att använda flera olika metoder, t ex tentamen (muntlig och skriftlig), kompetensportfölj, kompetensdagböcker, intervju samt teoretiska eller praktiska tester. Planeringen görs tillsammans med den studerande vid uppgörandet eller vid granskning av studieplanen.
- I samband med kartläggning av kunnandet vid valideringsansökan klarlägger den ansvariga studiehandledaren för studenten, vilken typ av tidigare förvärvad kompetens som kan erkännas.
- Därefter uppgörs en individuell studieplan i samråd med den studerande, den ansvariga programledaren och berörda lärare.

4. VALIDERINGSPROCESSEN FÖR STUDERANDE

1. Processen börjar med information till alla studerande i samband med antagningen.
2. Den som vill anhölla om validering, tar kontakt med aktuell studiehandledare för ett möte.
3. Nästa steg i valideringsprocessen är att den sökande gör sin personliga Europass-meritförteckning. Det är ett kartläggningsverktyg och på samma gång ett personligt dokument (CV) som kan användas t.ex. vid arbetsansökan. Den sökande går in på sidan <http://europass.cedefop.europa.eu>, väljer språk > Skapa din Europass meritförteckning. Man kan även göra sitt språkpass, välj > Skapa ditt Europass språkpass, utförliga instruktioner finns på sidan. Om den sökande får problem vid sammanställandet så kan denna vänta med det till efter första träffen.
4. Möte med studiehandledaren, då studiehandledaren och den sökande tillsammans går igenom valideringsprocessen och den sökandes Europass meritförteckning.

5. Nästa steg i processen blir att sökanden fyller i valideringsansökan och samlar betyg och intyg. Samtliga kursbeskrivningar och valideringsansökan finns på Högskolans hemsida: <http://www.ha.ax> . Sökanden behöver kursbeskrivningarna för att kunna bedöma om kursens innehåll motsvarar kunnandet som efterfrågas i kursen. Kunskapen jämförs alltid med utbildningens kurs.
6. Sökanden har själv ansvar över processen och måste själv bevisa sitt kunnande via intyg och dokumentation av sitt kunnande och styrka det på olika sätt. För att bevisa sitt kunnande kan sökanden senare under processen delta i olika teoretiska och praktiska tester. Trots att man tidigare har läst en kurs, kan man bli tvungen att läsa den på nytt, om innehållet i kursen har förändrats eller föråldrats väsentligt.
7. Sökanden sänder eller ger valideringsansökan med alla tydligt märkta bilagor till studiehandledaren som granskar materialet.
8. Efter 2 veckor tar sökanden kontakt med studiehandledaren för att komma överens om tidpunkt för ett nytt möte.
9. Möte med studiehandledaren där man tillsammans går igenom sökandens kunnande, var denna tror att kunskap i delar av en kurs eller hel kurs redan finns och var kunskapsluckor finns. Denna process kan innebära flera samtal med studiehandledaren och eventuellt även med programledaren och berörda lärare.
10. Valideringsplan görs upp. Kunnandet bevisas på olika sätt. Vid kompetensbedömningen har den studerande själv ansvar för att bevisa sitt kunnande, men valideringsplanen och modellerna som används bestäms av programledare och lärare i samråd med studenten. De olika modellerna för att påvisa kunnandet kan t.ex. bestå av:
 - *Portfolio/CV*; en arbetspärm, som den studerande skapat där denna förvarar bevis och intyg på sitt kunnande med dokumenterade prov på inläring, kunskaper och färdigheter samt reflektioner. Det ska vara möjligt att få handledning vid uppgörandet av portfolio.
 - *Examensarbete*; är det mest krävande kunskapsprovet. Realkompetens som införskaffats utanför högskolan kan inte framställas som examensarbete, eftersom ett avhandlingsarbete förutsätter en regelbunden handledningsprocess.
 - *Essä*; kan vara uttrycksmässigt krävande, men är ett funktionellt redskap för att påvisa kompetens.

- *Förhör/tentamen*; skriftligt förhör, som innebär att studenten inte behöver delta i undervisning kan påvisa realkompetens.
- *Intervju*; muntlig utvärdering som kompletterar och ger tilläggsinformation.
- *Föredrag och övriga kunskapsprov*; deltagande av tester, prov och bevisföring där studenten får bevisa sitt kunnande. Bedömningsmetoden kan också vara observation. Föredrag påvisar både skriftlig och muntlig kompetens, kan fungera som kompletterande prestation.
- *Inlärningsdagbok/studiebok*; ett personligt redskap där studenten kan följa med den egna tankeprocessen och utveckling. Kan användas för självutvärdering och extern utvärdering.
- *Projekt*; inkluderar erfarenhetsbaserad kunskap eller har koppling till arbete.

11. Valideringsbeslutet som utfärdas av programledaren, innebär godkända kurser eller delar av kurser, eller i vissa fall avslag. Beslutet utmynnar i en studieplan. Beslutet ges på särskild blankett utfärdat av ansvarig programledare. I normala fall får sökanden beslutet inom tre månader efter att komplett ansökan inkommit. Beslutet kan överklagas muntligt eller skriftligt till examensnämnden enligt landskapslag (2002:81) 29 § senast fjorton dagar efter att den studerande tagit del av beslutet.

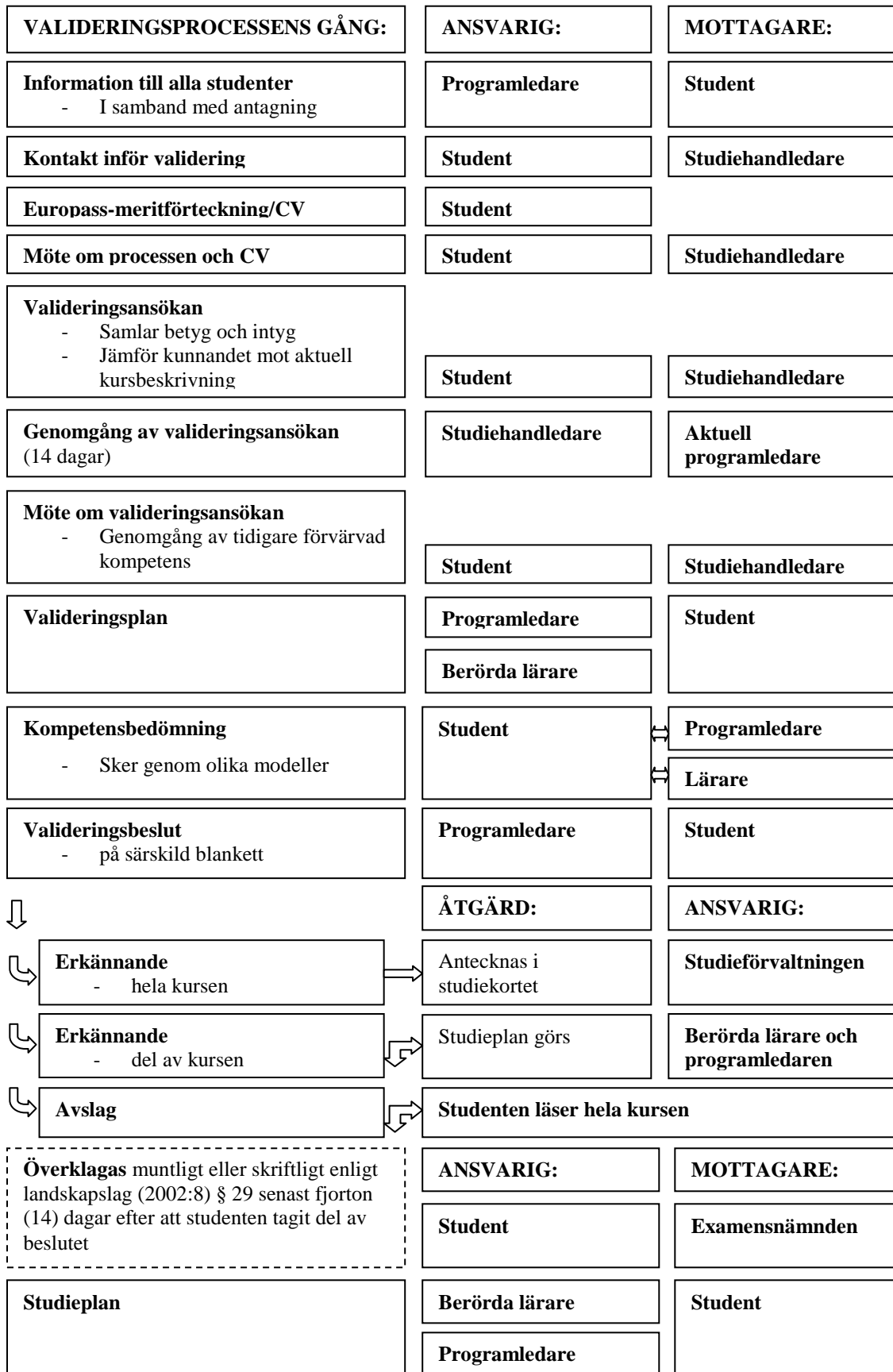
12. Studieplanen görs upp.

13. Valideringsprocessen av slutförd i och med att studieplanen fullföljs och kurserna godkänns och betygssätts.

Dokument i valideringsprocessen:

- Europass meritförteckning som finns på sidan <http://europass.cedefop.europa.eu>
- Valideringsansökan
- Aktuella kursbeskrivningar och utbildningsplaner
- Valideringsbeslut

4.1 Valideringsprocessen - flödesschema

KÄLLFÖRTECKNING:

- Arene r.f.(2009) *Från inlärnning till kompetens: Identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens*. [Elektronisk] Rådet för yrkeshögskolornas rektorer r.f. Tillgänglig: <<http://www.regeringen.ax/.composer/upload//validering/AHOT-rapport2009.pdf>> [Läst 20.05.2009]
- Hult, Åsa & Andersson, Per (2008) *Validering i de nordiska länderna – Policy och praktik*. [Elektronisk] Nordiskt nätverk för vuxnas lärande Tillgänglig: <<http://www.nordvux.net/download/2713/valid-nord-rap.pdf>> [Läst 30.04.2009]
- Svenska yrkesinstitutet (2007) *Handbok för erkännande av kunnande för fristående examina* [Elektronisk] Tillgänglig: <<http://www.syi.fi/ruben/dokument/Handbok%20f%C3%B6r%20examinander-erk%C3%A4nnande%20v2.pdf>> [Läst 30.04.2009]
- Tursell, Astrid (2008) *Validering för tillgodoräknande I högskolan*. [Elektronisk] Malmö högskola Tillgänglig: <<http://www.hkr.se/upload/STUDVAGLEDNING/doc/vagledarkonfdok/ValideringAstrid22maj.pdf>> [Läst 30.04.2009]
- Ålands handelsläroverk (2009) *Validering vid Ålands handelsläroverk* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.regeringen.ax/.composer/upload//validering/validering_handels_150409.pdf> [Läst 30.04.2009]
- Ålands landskapsregering (2009) *Begreppslista* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.regeringen.ax/.composer/upload//validering/begrepp_light_kort_ver.3_m_lankar_maj09.pdf> [Läst 17.06.2009]

Hemsidor:

- Arcada r.f. Tillgänglig:<<http://www.arcada.fi/sv>> [Besökt 17.06.2009]
- Åbo universitet. Tillgänglig:<<http://www.ahot.utu.fi/sv/>> [Besökt 30.04.2009]
- Ålands landskapsregering. Projekt validering. Tillgänglig:<<http://www.regeringen.ax/validering>> [Besökt 18.06.2009]

BEGREPPSDEFINITIONER ³

Referensgruppen för validering beslutade 28.05.2009 att använda följande begrepp vid Högskolan på Åland:

Erkännande av kunnande och kompetens: Att få tidigare slutförda studier som motsvarar målen för och det centrala innehållet i utbildningsplanen eller kunnande som förvärvats på annat sätt bedömda och erkända. Erkännande av kunnande i en examensprocess betyder att man får sitt kunnande erkänt, vilket innefattar kunnande baserat på studier (formellt lärande/kunnande) och kunnande från arbetslivet, fritidsaktiviteter och livet (informellt lärande/kunnande).

Erkännande av tidigare förvärvad kompetens gör det möjligt att tillgodoräkna motsvarande studier som avlagts vid en inhemsk eller utländsk högskola eller vid en annan läroanstalt. Studier eller praktik som ingår i examen kan ersättas med andra studier på samma nivå eller med motsvarande praktik. Kompetens som påvisats på annat sätt kan också tillgodoräknas.

Ersättande: en form av tillgodoräkning där obligatoriska studier ersätts med motsvarande studier avlagda utanför den egna högskolan

Formellt lärande: Sker vanligen i skolor och där det förväntade studieresultatet, lärande och inläring handleds systematiskt och deltagaren får efter avklarad lärande ett betyg, intyg eller motsvarande.

Informellt lärande: De omedvetna lärprocesser som sker utöver organiserad utbildning i andra sociala sammanhang, till exempel i umgänge med familj och vänner, via fritidsintressen och i föreningsliv.

Inkluderande: en form av tillgodoräkning där prestationer utanför den egna högskolan tas in som biämnes- eller valfria studier.

Ickeformellt lärande: former av utbildning som inte sker inom den formella utbildningen så som grundskola och gymnasium.

Tillgodoräkning: Studier som erkänns på tre olika sätt; den tillgodoräknade prestationen erkänns direkt, den tillgodoräknade prestationen motsvarar inte direkt någon kurs men faller inom ramen för ett sådant ämne som läses vid utbildningsanstalten i fråga och erkänns till viss del, den tillgodoräknade prestationen motsvarar varken en specifik kurs eller ett sådant ämne som läses vid utbildningsanstalten men kan ändå godkännas inom ramen för examen som

³ Begreppen är sammanställda vid projekt Validering, Ålands landskapsregering

http://www.regeringen.ax/.composer/upload//validering/begrepp_light_kort_ver.3_m_lankar_maj09.pdf och Arenes begrepp <http://www.regeringen.ax/.composer/upload//validering/AHOT-rapport2009.pdf>

biämne eller valbar kurs. Tillgodoräknande innebär godkännande av studier, praktik, arbetserfarenhet eller kompetens som en del av en avlagd examen eller kurs, inom obligatoriska eller valbara studier.

Validering: En strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats. Vi kallar hela processen, från kartläggning av den studerandes kunnande till godkännande av kunskap som del av en kurs eller hel kurs för validering.

REFLEKTION – ATT IDENTIFIERA INLÄRNING PÅ BASEN AV ERFARENHETER⁴

Frågorna nedan kan underlätta vid reflektion efter inläringstillfällen. Diskussioner i förtroende med studievägledaren och programledaren och/eller lärare hjälper den studerande i tankeprocessen. Att diskutera med en utomstående hjälper ofta att tydliggöra erfarenheter och händelseförlopp. Diskussionerna aktiverar tankar och den studerande blir mer medveten om de egna erfarenheterna och om händelseförloppets betydelse.

Identifiering av erfarenhetsbaserad inläring kräver personlig eftertanke och reflektion. Reflektionen kan omfatta en detaljerad beskrivning, i vilken den studerande redogör för och beskriver de mest betydelsefulla erfarenheterna och kunskaperna från inlärningsprocessen.

Vilka tankar är förknippade med inläringssituationen (uppfattningar, åsikter, antaganden etc.)?

- Före?
- Under själva erfarenheten?
- Genast efter?
- Efter ett tag?

Vilka känslor är förknippade med inläringssituationen?

- Före?
- Under själva erfarenheten?
- Genast efter?
- Efter ett tag?

När en upplevelse/erfarenhet har varit en inläringserfarenhet har en förändring skett. Vad anser den studerande att han/hon lärt sig? Studeranden bör så noggrant som möjligt försöka reflektera över:

- Tankar
- Principer
- Samband
- Relationers strukturer

Den studerande ska ställa sig följande frågor:

- Vad lärde jag mig?
- Hur förändrades mina tankar, känslor, attityder och uppfattningar?
- Hur blev mitt beteende påverkat av mina tankar och känslor?
- Vilka nya begrepp lärde jag mig?
- Vilken ny kunskap fick jag?
- Vilka färdigheter fick jag? Vad klarar jag av att utföra nu, som jag inte klarade av tidigare?

⁴ Frågorna är hämtade från Åbo universitet: <http://www.ahot.utu.fi/sv/reflektion.html>

Studering ska därefter tänka på ett tillfälle där denna

- utnyttjade det han/hon lärt dig
- tillämpade de kunskaper och färdigheter han/hon fått
- tänka på en situation, där han/hon på basen av den tidigare erfarenheten hade lättare att agera. Eller alternativt; tänka sig en situation eller ett problem, som han/hon själv inte ännu har upplevt, men som går att lösa genom att tillämpa det man lärt sig.

UTBILDNINGSSOMRÅDESSPECIFIKA REKOMMENDATIONER

- ARENE R.F.⁵

1. Föråldrande av tidigare förvärvad kompetens	Handel Kompetens som förvärvats via formell utbildning: avlagda examina föråldras inte - dock ska kompetensens föråldrande bedömas i förhållande till den tid det tog att avlägga examen samt den kompetens som förvärvats inom området efter examen; delprestationer för examen får inte föråldras under den tid examen avläggs (7-9 år). Kompetens som förvärvats via ickeformell utbildning: för föråldrande av tidigare förvärvad kompetens gäller i huvudsak samma tid (7-9 år).
	Teknik Avlagda examina föråldras inte, kompetens föråldras: Specifik kompetens föråldras snabbare, generiska färdigheter föråldras inte. Inom många tekniska områden föråldras kompetensen snabbt (bl.a. IT-branschen, elektronik). Arbetserfarenheten påverkar kompetensens aktualitet; studier kan byggas upp på en stark yrkeserfarenhet; i viss omfattning ska kompetens alltid värdesättas. Enskilda formella och ickeformella studier samt arbetserfarenhet ska betraktas specifikt för varje fall. Arbetsgruppen anser att det inte går att ge en allmän rekommendation för alla tekniska områden vad gäller kompetensens föråldrande. Kompetensens föråldrande måste lösas specifikt för varje fall i förhållande till de (kompetens) målsättningar högskolan definierat för examen.
	Det sociala området Avlagda examina föråldras inte. Däremot föråldras kompetens i viss mån. Gränsen för föråldrande av studier som avlagts inom formell utbildning är 7-10 år. När det gäller äldre studier kan uppdatering eller komplettering av kompetensen krävas. När det gäller kompetens som förvärvats genom arbetserfarenhet eller ickeformell utbildning är gränsen för föråldrande 5-7 år. När det gäller arbetserfarenhet och kompetens som är äldre kan uppdatering eller komplettering av kompetensen förutsättas.
	Hälsovård Examen föråldras inte, men kompetens föråldras. Föråldrandet beror på huruvida examen är professionsbaserad eller teoribaserad. Senast 5 år efter att examen avlagts ska kompetensen bedömas och uppdateras. Inom hälsovetenskap ska kompetensen uppdateras senast 10 år efter att examen avlagts. Eftersom kompetens föråldras, blir kriterierna för tillräcklig kompetens centrala i läroplanen. Kompetensen och behovet av uppdatering ska granskas när individuella studieplanen görs upp.

⁵ Arenes rapport, *Från inläring till kompetens*: <http://www.regeringen.ax/composer/upload/validering/AHOT-rapport2009.pdf>

	Det går inte att ge en tydlig rekommendation för hela området utan centrala faktorer är tydliga kompetensbeskrivningar och kompetenskriterier i läroplanen.
2. Mekanismer för inkludering av arbetserfarenhet som en del av examen	Handel
	Arbetserfarenheten ska stöda examensmålsättningarna. Främst kan praktik i anslutning till examen ersättas; i övrigt genomförs tillgodoräkandet i individuella studieplanen. Tillgodoräkande av arbetserfarenhet och tillhörande kompetens (arbetsuppgifter och vidareutbildning) genomförs utgående från rapportering. Studeranden ansvarar för rapporteringen genom att jämföra med de kompetenshelheter som krävs för examen. Det vore bra om begreppsdefinieringen gällande inkludering och ersättande kunde förtydligas.
	Teknik
	Med undantag av lärdomsprov kan arbetserfarenhet tillgodoräknas i alla studier på ett sätt som motsvarar examensmålsättningarna. Inom teknik finns det skillnader mellan praktik och arbetserfarenhet. Bedömningen av tillgodoräkande är specifik för varje fall beroende på om det är fråga om en enskild studieperiod eller en bredare studiehelhet.
	Det sociala området
	Ingen allmän rekommendation kan ges, eftersom arbetserfarenheten är individuell. Både vid universiteten och vid yrkeshögskolorna är det viktigt att lära sig yrkesmässig och teoretisk beredskap samt sammansättning av dessa. Det är också väsentligt att säkerställa att de inlärningsmålsättningar som ställts upp för utbildningen förverkligas. Det är viktigt att kunna påvisa kompetens, och vid behov kan komplettering av kompetens ske till exempel med hjälp av inlärningsuppgifter. Arbetserfarenhet kan emellertid tillgodoräknas. Vid universiteten begränsas betydelsen av icke-formell kompetens inom det sociala området till yrkesmässig beredskap. Arbetserfarenheten föråldras på 5-7 år.
Hälsovård	
Positiv utgångspunkt: studeranden ska inte behöva göra sådant som denne redan kan. Därför behövs tydliga kompetensbeskrivningar i läroplanerna. Mekanismer för påvisad kompetens: portfölj, läroplan, betonande av inlärningsmålsättningar. För kompetens som förvärvats genom arbetserfarenhet behövs en beskrivning, t.ex. ett utlåtande av arbetsgivaren. Inom hälsovård och hälsovetenskap behövs mångsidiga metoder för bedömning av arbetserfarenhet. Mekaniska modeller fungerar inte, utan specialvillkor för kompetens behövs. Arbetserfarenhet och kompetens som förvärvats via arbetserfarenhet ska även bedömas individuellt. Bedömningsmekanismerna och proven får dock inte bli för påfrestande. Kompetensen bedöms utgående från tillräckliga bevis. Varje högskola sammanställer en redogörelse, där mekanismerna beskrivs.	

3. Ersättandets omfattning i studiepoäng	Handel Olika högskolor har numera varierande förfaranden. Dessa bör vara enhetliga: vid yrkeshögskolorna: minst 1 års studier och lärdomsprovet ska avläggas vid den egna högskolan; vid universiteten: minst hälften av ämnesstudierna och lärdomsprovet ska avläggas vid den egna högskolan.	
	Teknik Examina innehåller en grundläggande stomme baserad på antingen utbildningsplanen eller kompetensbeskrivningar kring vilken kompetensen byggs upp. Vid sidan av antalet studiepoäng bör studiernas innehåll och kompetensmålsättningar granskas. Lärdomsprovet ska alltid genomföras.	
	Det sociala området Olika högskolor har varierande förfaranden. Utbildningsinnehållet ska förtydligas för att en enhetlig praxis ska kunna byggas upp. Vid sidan av ersättande och tillgodoräknande bör man fundera över hur man ska utveckla olika studieformer, till exempel vad gäller färdigheter eller praktiska studier, då tidigare förvärvat kompetens uttryckligen kompletteras med yrkesinriktade studier enligt högskoleutbildningens modell och det sociala områdets uppgiftsstruktur. Målsättningen är att skapa enhetlig praxis inom yrkeshögskolorna och universiteten.	
	Hälsovård Huvudämnes- eller utbildningsprogramspecifika rekommendationer kan inte ges. Ersättandets omfattning är kopplat till studieområdet och vad som ersätts varierar mellan olika utbildningsprogram. Villkoret för definiering av ersättande är utbildningsplaner och/eller kompetensbeskrivningar som baserar sig på kursmålsättningar.	
	4. I vilket skede sker identifieringen	Handel Identifieringen genomförs endast för de som antagits som examensstuderande. Utgångspunkten är identifiering i början av studierna (i huvudsak under den första terminen). Mera flexibla förfaranden är nödvändiga, eftersom en förstaårsstuderande inte nödvändigtvis uppfattar examenshelheten och således inte kan relatera den egna kompetensen till examenshelheten. Studier som avläggs inom ramen för avtal om internationellt utbyte erkänns direkt som egna studier. För examina som avläggs under olika cykler sker identifieringen och erkännandet i examens inledningsskede (i början av kandidat-, magister- och fortsatta studier). Tillgodoräknande som sker under den tid examen avläggs genomförs som en granskning av individuell studieplan.
	Teknik I huvudsak sker identifieringen i början av studierna, med endast för de som antagits som examensstuderande => i praktiken i början av studier för lägre och högre examen. Om en studerande ansöker om tillgodoräknande under den tid examen avläggs sker identifieringen i det skede när studeranden ansöker om tillgodoräknandet.	
Det sociala området Förfarandet gällande identifiering och erkännande av kompetens		

	<p>genomförs endast för studerande som antagits som examensstuderande.</p> <p>I regel är det motiverat att sköta identifieringen i början av examensstudierna (lägre och/eller högre examen).</p> <p>Studerande kan emellertid ansöka om tillgodoräknande under den tid examen avläggs.</p>	
	<p>Hälsovård</p> <p>Validering ansöks i början av studierna, men endast för de som antagits som examensstuderande => i praktiken i början av studier för lägre och högre examen.</p> <p>Om en studerande ansöker om tillgodoräknande under den tid examen avläggs sker identifieringen i det skede när studeranden ansöker om tillgodoräknandet.</p>	
<p>5. Hurdana bedömningsmekanismer behövs</p>	<p>Handel</p> <p>Högskolans process för tillgodo räknande ska vara genomskinlig och registreras.</p> <p>Mekanismerna kan vara bl.a. tentamen (skriftlig eller muntlig), portfölj eller annat prov.</p>	
	<p>Teknik</p> <p>Högskolorna har inte resurser för omfattande prov. I anvisningarna om förfaringssätt vägleds lärarna i att identifiera studerandenas kompetens.</p> <p>Olika bedömningsätt kan godkännas, t.ex. muntliga eller skriftliga tentamen, studiediskussioner, specialarbeten, portfölj eller nivå-tentamen.</p>	
	<p>Det sociala området</p> <p>Olika bedömningsmekanismer, t ex intervjuer (face to face kontakter), kompetensportfölj, kompetensdagböcker, inlärningsuppgifter, essäer eller genomgång av examensbetyg används.</p> <p>När det gäller prov bör kriterier och begrepp som är lämpliga för högskolemiljön utvecklas.</p> <p>Mekanismerna för bedömning av kompetens som förvärvas genom formell utbildning kan fastslås. Däremot krävs samarbete för att utveckla kriterier och begrepp för bedömning av kompetens som förvärvats via arbetserfarenhet, informellt och icke-formellt lärande gemensamt för universiteten och yrkeshögskolorna.</p>	
	<p>Hälsovård</p> <p>När det gäller arbetserfarenhet behövs arbetsgivarens utlåtande om arbetsuppgifter och vad personen kan. För proven behövs inget allt för komplicerat system (jfr II stadiets fristående examina).</p> <p>När det gäller arbetserfarenhet behövs arbetsgivarens utlåtande om arbetsuppgifter och vad personen kan. För proven behövs inget allt för komplicerat system (jfr II stadiets fristående examina).</p>	
<p>6. Utveckling av registrering</p>	<p>Handel</p> <p>När kompetens eller prestationer tillgodoräknas, ska man alltid registrera var prestationen genomförts.</p> <p>Kompetens som förvärvats genom formell utbildning: prestationerna bedöms vid den läroanstalt där de genomförs och vitsordet överförs. I registret görs alltid en anteckning om tillgodoräknande, vitsord samt</p>	

	<p>var och när prestationen bedömts. Kompetens som förvärvats via icke-formell utbildning: prestationer bedöms inte; i registret antecknas tillgodo- räknandet av kompetensen.</p>
	<p>Teknik</p> <p>I regel registreras prestationer som genomförts utanför högskolan (var och när). När det gäller praktik ska man tydligt registrera hur stor del som är handledd praktik och vad som är tillgodoräknad arbetserfarenhet. De ursprungliga vitsorden antecknas synligt, om det är möjligt. I sådana fall ska bedömningsskalan vara synlig. Kompetens som förvärvats via icke-formell inläring bedöms i regel inte, kompetensen bedöms på basen av prov.</p>
	<p>Det sociala området</p> <p>Ett gemensamt nationellt register behövs så fort som möjligt. Studier kan bara tillgodoräknas en gång.</p>
	<p>Hälsovård</p> <p>Om hela prestationen tillgodoräknas, antecknas den ursprungliga prestationsplatsen och tiden. En examen som avlagts vid en annan högskola kan inte bedömas på nytt. Grunden ska vara en tydlig beskrivning av kompetensen och bedömningsskalan ska vara synlig.</p>
7. Ansvarsfrågor	<p>Handel</p> <p>Studeranden ansvarar själv för att ansöka om validering, identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens. Studeranden ansvarar också för att tillhandahålla nödvändiga intyg eller andra skriftliga dokument som behövs för att valideringsprocessen ska kunna genomföras. Högskolan ansvarar för informationen runt processen på ett sådant sätt att den är lätt att hitta för alla studerande och all personal. Högskolan ansvarar för processens genomförande. Processen för tillgodoräknande är en del av högskolans kvalitetssystem.</p>
	<p>Teknik</p> <p>Högskolan ansvarar för processens genomskinlighet och smidighet samt för tillgången på anvisningar. Studeranden ansvarar för att ansöka om tillgodoräknande enligt anvisningarna.</p>
	<p>Det sociala området</p> <p>Universitetet/yrkeshögskolan ser till att det finns genomskinliga och smidiga metoder för identifiering och erkännande samt tillräckliga anvisningar. Studeranden ansvarar för ansökan om tillgodoräknande enligt anvisningarna.</p>
	<p>Hälsovård</p> <p>Studeranden ansöker om identifiering och erkännande av tidigare förvärvad kompetens. Högskolan ansvarar för processerna och deras genomskinlighet och tydlighet. Valideringsprocessen, identifiering och erkännande av kompetens sker via individuell studieplan.</p>
8. Vilken instans	<p>Handel</p> <p>Besluten fattas så nära studeranden som möjligt (t ex på</p>

beslutar om erkännande	utbildningsprogramnivå). Beslutet ska kunna överklagas.
	Teknik
	Beslutsinstansen kan variera enligt högskolans praxis. Enligt rekommendationerna ska besluten fattas så nära studeranden som möjligt (t ex på utbildningsprogramnivå). Beslutet ska kunna överklagas och dokumenteras (t ex på basen av en presentation). Beslutet ska innefatta motiveringar.
	Det sociala området
	Beslutsinstansen kan variera enligt högskolans praxis. Enligt rekommendationerna ska besluten fattas så nära studeranden som möjligt (t ex på utbildningsprogramnivå). Beslutet ska kunna överklagas och dokumenteras (t ex på basen av en presentation). Beslutet ska innefatta motiveringar.
9. Besvärsmekanism	Hälsovård
	Besluten fattas så nära studeranden som möjligt (t ex på utbildningsprogramnivå eller institutionsnivå). Beslutet ska kunna överklagas.
	Handel
	Utgångspunkten är att samma mekanism ska användas som vid besvär om bedömning.
	Teknik
	Det ska vara möjligt att söka rättelse. Utgångspunkten är att samma mekanism ska användas som vid besvär om bedömning.
	Det sociala området
Examensstadgan bestämmer mekanismerna: utgångspunkten är att samma mekanism ska användas som vid besvär om bedömning.	
10. Avsaknad av betyg	Hälsovård
	Utgångspunkten är att samma mekanism ska användas som vid besvär om bedömning.
	Handel
	I regel baseras tillgodoräknandet alltid på betyg. Om betyg saknas är det studerandens ansvar att skaffa tillräckliga bevis.
	Teknik
	I regel baseras tillgodoräknandet alltid på betyg. Om betyg saknas ska studeranden vid behov avkrävas tillräckliga bevis. Icke-formell kompetens, som inte kan dokumenteras, påvisas med hjälp av prov.
	Det sociala området
I regel baseras tillgodoräknande alltid på betyg. Om betyg saknas ska studeranden vid behov avkrävas tillräckliga bevis. Icke-formell kompetens, som inte kan dokumenteras, påvisas med hjälp av prov. Det finns inget behov av påfrestande provmekanismer. Däremot behövs samarbete mellan sektorer för att klargöra provbegreppet ur det sociala områdets synvinkel samt för att utveckla provbaserad kompetens.	
Hälsovård	
I regel baseras tillgodoräknande alltid på betyg. Om betyg saknas är det studerandens ansvar att skaffa tillräckliga bevis.	

11. Den internationella dimensionen	Handel
	Ett avtal om rättesnören för verksamheten ingås med samarbetshögskolorna. När utbytet inleds ska studeranden ha en tydlig plan för hur studierna ska genomföras under utbytet och hur de ska ersättas. Studeranden ansvarar för ansökningsprocessen, högskolan för erkännandet.
	Teknik
	Vid tillgodoräkandet av utländska studerandens tidigare kompetens används samma riktlinjer som gäller för finländska studerande enligt Bolognaprincipen. Examen av typen joint degree eller double degree skapas praxis som bäst. Valideringsprocessen ska i fortsättningen vara mera fokuserade på frågor inom den internationella dimensionen och man ska sträva efter att hitta en enhetlig praxis för dessa frågor.
	Det sociala området
	Tillsammans med internationella samarbetshögskolor skapas principer för studerande som åker och kommer på utbyte. För utländska examensstuderande tillämpas samma principer som för finländska studerande. De flesta problemen när det gäller examensstuderande från utlandet har att göra med bl.a. tolkning av betyg och tidigare studiers nivå. För tillämpning av principerna krävs emellertid samarbete på många nivåer.
12. Kanaler mellan och inom YH och universiteten	Hälsovård
	Kräver ytterligare utredning. Förutsätter definiering av kompetensen.
	Handel
	Kanalerna ska granskas i båda riktningarna. I stället för ”brobyggande studier” vore det bättre att prata om kompletterande studier i båda riktningarna. Detta förutsätter att utbildningsplaner och individuella studieplaner beskrivs på ett kompetensbaserat sätt. Kompetensmålsättningarna är i regel olika inom olika högskolesektorer. Bologna-processen innebär att den första cykelns examen efter avläggandet i huvudsak bör tillgodoräknas som sådan. Utgångspunkten inom handelsvetenskap och företagsekonomi bör vara att tradenomexamen motsvarar universitetets kandidatexamen. Vissa kompletteringar kommer att behövas på grund av skillnaderna mellan examen. Den första examen görs först klar, därefter avläggas ytterligare examen.
	Teknik
	För avläggande av parallelexamen inom yrkeshögskolorna är principen att överlappande utbildning ska undvikas. I studerandens individuella studieplan fastställs sådana studier vars kompetens studeranden inte har förvärvat under den första examen. Lärdomsprovet genomförs dock alltid inom ramen för den nya examen. Tvåstegssystemet ska förverkligas. Praxis för övergång mellan olika sektorer utreds som bäst. På den nationella planet behövs riktlinjer för övergång från högre YH-examen till universitet. Nationella riktlinjer bör göras upp för hur stor del som kan

	<p>tillgodoräknas för parallell-examen. Principer för tillgodoräknande av kompetens för studerande som efter kandidatstadiet övergår från universitet till yrkeshögskola bör fastställas.</p>
	<p>Det sociala området</p>
	<p>Kanalerna ska granskas både från yrkeshögskolorna till universiteten och från universiteten till yrkeshögskolorna. En högre examen kan endast avläggas på basen av en enskild lägre examen. De fortsatta kanalerna bör vara tydliga. Behörighet för socialarbete regleras i lagstiftningen.</p>
	<p>Hälsovård</p>
	<p>Rörlighet mellan sektorerna bör granskas både per utbildningsområde och inom utbildningsområdet per område. Internationell lagstiftning och EU-direktiv reglerar området och ska beaktas också vid uppbyggandet av kanaler. Uppbyggandet av kanaler och definieringen av ersättning ska granskas som en del av kompetensen.</p>